

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

APRIL 3 • 2010

**Det märkliga skattfyndet i hantverkarkvarteren i det romerska Wien
Karlbergs kungliga distinktionstecken
Gustav I:s riksdalermynt**

Pris 30 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor: www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se.

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december. På hemsidorna kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

1/12 sida
47x50
mm:
250 kr

1/8 sida
72x50
mm:
350 kr

1/6 sida
47x105
mm:
400 kr

1/4 sida
72x105
mm:
600 kr

1/2 sida
151x105
mm:
1 200 kr

Helsida
151 x 214 mm:
2 000 kr

2:a och 3:e omslags-
sidan:
2 500 kr
4:e omslagssidan:
5 000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt.

Kontakta föreningens kansli,
e-post: annons@numismatik.se

Annonstopp senast den 1:a i månaden före utgivning.

Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader att köpa, sälja eller byta samlarobjekt.

Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

Innehåll SNT 3 • 2010

Sid.

Artiklar och notiser

Rennweg 44 – platsen för ett denarfynd i Wien 1989. Trajanus' indragning av äldre mynt år 107 och den romerska denarens vikt	52
Karlbergs kungliga distinktionstecken	56
Gustav I:s riksdalermynt	58
Mynt som smaksked i smör	59
En underskön barocksparbössa	60
Medaljaskar i Nordiska museet – en komplettering	61
Från Gustav I till Gustav V och ett antal andra kända svenskar. Kungl. Myntkabinettets brevkortsserier från 1940- och 1950-talen	62
Årsberättelse för 2009 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen	66

Stående rubriker

Ny utställning. Kronjuveler	55
Personalia. Michael Märcher har disputerat	63
Nytt om böcker	64

Omslag

Scen ur Roms mytiska historia: romarinnan Tarpeia dödas efter förräderi mot sin stad. L. TITVRI = L. Titurius Sabinus, denne ansvarade för myntningen, myntmästare. Fränsida till republikdenar år 89 f.Kr. På åtsidan finns en bild föreställande en romersk sagokung. Läs Lennart Linds resonemang kring denarerna – romarnas silvermynt, kejsar Trajanus' indragning av äldre mynt år 107 och om denarernas vikt. Han berättar också om det märkliga fyndet från hantverkarkvarteren i det romerska Wien, Vindobona, som innehöll både silver- och guldmynt från såväl republiktid som kejsartid. Allt nedgrävt år 138. Foto: Gabriel Hildebrand.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb

115 22 Stockholm

Tel. 08-667 55 98

Måndagar

kl. 10.00–12.00, 13.00–16.00

Fax 08-667 07 71

E-post: info@numismatik.se

Plusgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet

Box 5428

114 84 Stockholm

Tel. 08-5195 5300

Fax 08-411 22 14

E-post: mgl@myntkabinettet.se

Chefredaktör och ansvarig utgivare:

Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från

Gunnar Ekströms stiftelse

samt Sven Svenssons stiftelse.

För insänt, ej beställt, material
ansvaras ej. SNT:s texter och bilder
lagras elektroniskt och publiceras
i pdf-format på SNF:s och KMK:s
hemsidor. Den som sänder material
till SNT anses medge elektronisk
lagring/publicering.

Tryck:

Växjö Offset

ISSN 0283-071X

Föreningens aktiviteter

VÅREN 2010

APRIL

28

Föreningskväll med föredrag av Björn-Otto Hesse

Plats Banérgatan 17

18.00

Björn-Otto Hesse: *Att samla numismatisk litteratur*. Han berättar med utgångspunkt från sitt bidrag i boken *NOGA UTVALT – betydande enskilda numismatiska bok- och manuskriptsamlingar i nutida Sverige*. Han har ägnat sig åt detta område i mer än 40 år. Hans hängivenhet för den numismatiska litteraturen resulterade i *Svensk Numismatisk Bibliografi intill 1903*. Den utkom 2004 och är ett betydande referensverk för den som intresserar sig för numismatik och dess litteratur. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

MAJ

8-9

SNF:s årsmöte i Uppsala

Se hela programmet på sid. 44 i förra numret samt www.numismatik.se

26

Föreningskväll med föredrag av

Sophie Nyström

Plats Banérgatan 17

18.00

Sophie Nyström: *Mitt arbete som konservator på Kungl. Myntkabinettet*. Hon visar bilder på mynt från olika fynd och olika beläggningar på mynt, diskuterar vilka kriterier ett mynt ska uppfylla för att man ska utföra konservering och går översiktligt igenom hur man konserverar mynt. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

Sophie Nyström 26/5

Kungl. Myntkabinettets verksamhet

KUNGL. MYNTKABINETTETS **föreläsningsserie** har börjat igen med svensk företags-historia som huvudtema. **Torsdagslunch** med soppa och visning av enskilda utställningsdelar är ett nytt erbjudande från Kungl. Myntkabinettet. På söndagar kan ni njuta av **Afternoon tea** som dukas upp inne på Myntkrogon och även få en guidad visning av museet. Ta med barn och barnbarn på **Påsklovskul** 6-11 april! En ny utställning – **Kronjuveler** – kan ses i Medaljsalen fram till 10 maj. Närmare uppgifter: www.myntkabinettet.se

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Obs! Ny besöks tid: måndagar kl. 10–12, 13–16.

Stängt: midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.
www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: måndag – söndag kl. 10.00–16.00.

Numismatiska boksamlingen: torsdag kl. 13.00–16.00.

www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.

Utställningar: sept. – maj, lörd.–sönd., juni – aug. tisd.–sönd., kl. 11.00–16.00.

www.tumbabruksmuseum.se

RENNWEG 44 — platsen för ett denarfynd i Wien 1989

Trajanus' indragning av äldre mynt år 107 och den romerska denarens vikt

Av Lennart Lind

Denaren — romarnas silvermynt

Att de gamla romarna präglade mynt är ett välkänt faktum. I Europa har man sedan 1300-talet intresserat sig för och tagit hand om antika romerska mynt när de råkat komma fram vid grävningsarbeten och liknande. På så sätt har på sina håll ansefulla myntsamlingar uppkommit. Bland mynt från tiden före 250 e.Kr. är silvermynten, denarerna, speciellt vanliga. Sådana mynt, från första och andra århundradet e.Kr., har man till och med hittat i Sverige, särskilt på Gotland. Denarer präglades från cirka 212 f.Kr. till efter år 238 e.Kr. — i mer än 450 år.

Myntherren, det romerska väldet, genomgick under dessa 450 år vissa förändringar. Fram till omkring år 30 f.Kr. hade man ett republikanskt statsystem med årligen valda ämbetsmän och årligen utsedda myntmästare, som också var ämbetsmän.

Från cirka 30 f.Kr. var det romerska väldet ett kejsardöme, styrt av en man som satt på livstid. Men trots att de romerska kejsarna gav ut mynt med sina egna porträtt och titlar försökte de upprätthålla fiktionen att det republikanska systemet inte var avskaffat, bara något modifierat. Därför gjorde de inga försök att dra in de äldre, republikanska mynten, som fortsatte att cirkulera och som under lång tid faktiskt utgjorde huvuddelen av den cirkulerande myntmassan.

Också denaren förändrades. Det är ett litet mynt, omkring 2 cm i diameter, men ganska tjockt. Länge tillverkades det i nästan rent silver, vilket var regeln när det gäller silvermynt under antiken. Men från år 64 e.Kr. — då Nero (54–68) var kejsare — tillstattes koppar, efterhand i allt högre

grad, så att mynten efter år 200 bestod till hälften eller mer av koppar. År 64 minskades också vikten, från omkring 3,85 g till cirka 3,35 g. På grund av den samtidiga ökningen av kopparmängden skulle det i praktiken kunna innebära att mynten i ett slag förlorade mer än 1 gram silver. Det bör dock understrykas att myntens individuella vikt kunde variera avsevärt både före och efter år 64.

Greshams lag och Trajanus' indragning år 107 e.Kr.

Det är en vanlig uppfattning bland numismatiker, ekonomhistoriker och andra att mynt med så stor skillnad i silvermängd i gram räknat inte kan cirkulera tillsammans till samma nominella värde. Man har menat att de äldre mynten — tyngre och med mer silver — på mycket kort tid borde ha försvunnit ur cirkulationen genom nedsmältning eller export till andra länder enligt den så kallade Greshams lag. Den säger att sämre mynt driver ut bättre under just sådana förhållanden.

Därför har det förvånat att mynt från tiden före och efter år 64 så ofta påträffas utan åtskillnad i en och samma depå. Och samma karakteristiska blandning kan ännu en bit in på andra århundradet e.Kr. förekomma i framgrävda antika penningpungar eller börsar av det slag man kan förmoda personer burit med sig i sin dagliga gåring och för sina dagliga behov.

När försvann egentligen de äldre, bättre mynten? Ett svar menar man sig ha funnit i en upplysning hos en romersk historiker, Dio Cassius, verksam i början av 200-talet. Han påstår att kejsar Trajanus (98–117) omkring år 107 skulle ha låtit ”smälta

ner” alla ”mycket slitna” mynt. Vad slags ”slitna” mynt som avses, säger han inte. Det är inte ens klart att det handlar om silver. Det grekiska ordet den antike historikern använder, *nomisma*, betyder ”mynt”, utan hänvisning till metall (jämför ”numismatik” = läran om mynt). Men man har utgått ifrån att det handlar om just silver och att uppgiften refererar till att de gamla, tunga mynten med hög silverhalt drogs in och avlägsnades ur cirkulationen. Skälen antas vanligen ha varit ekonomiska eftersom de äldre mynten, även om de var slitna, ansetts vara mer värda som metall än som mynt.

Det är en spridd uppfattning att denna indragning bekräftas av depåfynden, där mynt från tiden före år 64 synes ha blivit allt sällsyntare efter år 107. För till exempel Englands del, där denarfynd är mycket vanliga (och väl studerade!), stämmer det ganska bra. Går vi till de tidigare romerska områdena på Europas kontinent blir bilden mer komplicerad. Längs Donau-gränsen och på Balkan har man till exempel hittat denarskatter från andra århundradets andra hälft som innehållit en väsentlig andel mynt från tiden före år 64. Den förmodade indragningen har tydligen inte varit så effektiv överallt.

Bättre och sämre mynt

Nu måste man skilja mellan tre olika slags mynt från tiden före år 64. Till att börja med har vi de mynt som präglades under republikens tid, alltså före år 30 f.Kr. Sedan har vi dem som tillhör den äldsta kejsartiden, från 30 f.Kr. fram till år 64 e.Kr. Mynten i dessa bägge kategorier var av gott silver och höll hög vikt. Mellan dem

1. Republikdenar från år 89 f.Kr.
Åtsidan föreställer en romersk sagokung.
På frånsidan en scen ur Roms mytiska historia: romarinnan Tarpeia dödas, efter förräderi mot sin stad.
Typ Crawford 344/2b.
Se även omslagsbilden.

2. Marcus Antonius' legionsdenar.
På åtsidan en galär och texten (Marcus) ANT(onium) AVG (= augur) III VIR RPC (= triumvir för republikens återupprättande). På frånsidan en legionsörn mellan två fälttecken och texten LEG XIX (= tillägnad den 19 legionen).
Typ Crawford 544/35.

3. Denar åt kejsar Trajanus (98-117).
På åtsidan kejsarens porträtt,
på frånsidan gudinnan Victoria med segerkrans och segerpalm.
Typ RIC II, s. 248 nr 58.

ligger den väldiga mängd så kallade legionsdenarer, som Marcus Antonius (han med Kleopatra) i all hast lät prägla åren 32-31 f.Kr. Han behövde dem för att avlöna sina soldater inför den avgörande drabbningen med Octavianus, den senare kejsar Augustus (30 f.Kr.-14 e.Kr.). De innehöll något mindre silver, kanske bara cirka 80 %, och var ofta aningen underviktiga.

Det är inte förvånande att av dessa tre kategorier var det legionsdenarerna som kom att få den längsta livstiden, även om det knappast var något Marcus Antonius (död 30 f.Kr.) själv väntat sig. Mindre mängder legionsdenarer förekommer påfallande ofta i depåfynd från andra århundradet och början av det tredje, också i England. Man finner dem till och med i depåer nedlagda mot mitten av 200-talet. Den allmänna meningen har varit att de på grund av sitt lägre silvervärde blev undantagna vid den förmodade indragningen år 107.

Denarer från tiden 30 f.Kr.-64 e.Kr. å andra sidan, de yngsta och därför minst slitna (och möjligen de minst talrika?), försvann ur cirkulationen på bara några decennier efter år 64. Redan omkring år 100 visar depåfynden att de var sällsynta. Republikdenarer däremot fanns vid samma tid kvar i stora mängder. Det kan alltså förefalla som om det framförallt var gamla mynt från tiden före år 30 f.Kr. (med undantag för legionsdenarerna) som Trajanus drog in år 107. Eftersom de yngsta bland dem då var närmare 140 år har det förefallit rimligt att föreställa sig dem som ganska slitna, vilket skulle bekräfta Dio Cassius' påstående.

Men om en indragning av republikmynt verkligen ägde rum i början av 100-talet kan den inte ha varit särskilt effektiv. På tidigare romerskt område i Österrike, före detta Jugoslavien och Rumänien, har man påträffat depåer nedlagda efter år 150, där – förutom legionsdenarer – republikmynt i större eller mindre mängder ingår.

Några kontinental exempel: Vid plöjning år 1909 träffade en bonde i Kroatien på ett bronskärl, som visade sig innehålla nära 2000 denarer, av vilka 233 var legionsdenarer och 40 republikdenarer, den äldsta från 151 f.Kr. Resten var silvermynt från tiden 64-166. Avståndet mellan äldsta och yngsta mynt var alltså 317 år. Ett betydligt mindre fynd från 1985 i Österrike med slutmynt år 168 innehöll 175 denarer, av vilka 11 var från republiken, 74 legionsdenarer och 90 denarer från tiden efter år 64. Avståndet mellan äldsta och yngsta mynt var här 309 år. En så stor spännvidd mellan äldsta och yngsta mynt i depåfynd är mycket ovanlig i Europas historia. Men till skillnad från till exempel medeltida silvermynt gjordes denarer för att – mer eller mindre – cirkulera i evighet.

Ett sensationellt nytt fynd

De nyss nämnda fynden och åtskilliga andra av liknande slag påträffades av en tillfällighet. Att man stöter på en depå av denarer vid regelrätta arkeologiska utgrävningar är sällsynt. Men 1989 gjordes vid en arkeologisk utgrävning inne i staden Wien ett mycket märkligt myntfynd, nedgrävt omkring år 138, som ställer många invanda föreställningar på ända. Fyndet

publicerades 2004.

Som så många andra moderna städer som leder sitt ursprung till romersk tid anlades Wien som militärläger, under namnet Vindobona. Och som i många andra fall växte efterhand en civil bebyggelse upp i anslutning till lägret. Vid arkeologiska undersökningar inför en nybyggnad på tomten Rennweg 44, som ligger ganska långt från platsen för det egentliga lägret, påträffade man omfattande murrester från romersk tid. Fynden antydde att hantverkare hade haft sina kvarter här.

I ett rum i ett av husen fann man en depå av romerska silver- och guldmynt från republik- och kejsartid. Det var 7 guldmynt och 1261 silvermynt. De äldsta mynten var två denarer präglade år 157 f.Kr., de yngsta en grupp denarer från åren 134-138 e.Kr., mot slutet av kejsar Hadrianus' regering (117-138). Depån har alltså hamnat i jorden omkring år 138 eller senare. Avståndet i tid mellan äldsta och yngsta mynt är 295 år.

Med guldmynten är det egentligen ingenting märkvärdigt. De 7 mynten från tiden 64-79 e.Kr. fördelar sig på kejsar Nero (5 från åren 64-68) och på kejsar Titus (79-81) från den tid han var tronföljare (2 från 76-79). Eftersom Nero minskade vikten också på guldmynten, är hans reformerade mynt ofta kraftigt överrepresenterade i depåer av guldmynt från tiden efter år 64.

Med silvermynten förhåller det sig annorlunda. Att mynt från tiden 30 f.Kr.-64 e.Kr. nästan saknas helt (de inskränker sig till 2 stycken) är vad man kan förvänta sig. Och de 406

4. Denar åt kejsar Hadrianus (117-138).
På åtsidan kejsarens porträtt,
på frånsidan en personifikation av
den romerska provinsen Africa,
med skorpion och ymnighetshorn.
Typ RIC II, s. 374 nr 299.

5. Denar åt kejsarinnan Sabina,
gift med Hadrianus.
På åtsidan kejsarinnans porträtt,
på frånsidan gudinnan Pudicitia
(= Blygsamheten), som försiktigt lättar
på sin slöja för ansiktet.
Typ RIC II, s. 388 nr 407.

6. Mycket slitna denar åt kejsar
Hadrianus (117-138),
hittad 1834 på Gotland.
På åtsidan kejsarens porträtt,
på frånsidan gudinnan Victoria
med segertrofé.
Typ RIC II, s. 352 nr 101. Vikt: 2,68 g.

mynten från tiden 64-138 har en fördelning som är normal för depåer från 130-talet. Där finns denarer åt samtliga kejsare från Nero till Hadrianus. Också två kejsarinnor, Plotina (gift med Trajanus) och Sabina (gift med Hadrianus), är representerade. Fyndet innehåller även några kejsartida drachmer, silvermynt med grekisk text (denarer har alltid text på latin).

Inget av det här är ovanligt. Men helt oväntat var att större delen av fyndet, inte mindre än 853 mynt, tillhörde tiden *före* år 30 f.Kr. De 853 mynten är samtliga denarer, 476 av dem är legionsdenarer. För kejsartida förhållanden är det ett mycket stort antal, som ändå inte är helt utan motsvarigheter. Förutom de 233 i det nys nämnda fyndet från Kroatien, nedlagt efter år 166, finns ännu ett fynd i Österrike, nedlagt efter år 210, som innehöll 116 legionsdenarer, samt ett stort fynd från England, nedlagt på 220-talet, som innehöll inte mindre än 260 stycken. Fler exempel kan ges.

Det verkligt sensationella är de 377 republikdenarerna, som dateras från 157 till 32 f.Kr. En så stor mängd så gamla mynt har man inte tidigare påträffat i ett så sent sammanhang. Men eftersom republikens denarer, som jag har visat, inte i övrigt är okända i sena sammanhang, finns det ingen anledning att betrakta fyndet som extremt. Det bekräftar bara att närmare 300 år gamla mynt kunde cirkulera som betalningsmedel i Romarriket under andra århundradet av vår tideräkning.

Den flera sekel långa cirkulationen har dock haft effekt. Mynten är så nedslitna att en modern människa har

svårt att förstå hur de en gång i tiden kunde accepteras som just mynt. Men det finns så mycket kvar av bild och text att de forskare som bearbetat och publicerat fyndet lyckats typbestämma och datera så gott som samtliga 377 mynt. För en gammal romare, väl bekant med vilka bilder och symboler på ett mynt som garanterade dess äkthet, bör det inte ha varit svårare.

Vad gjorde Trajanus år 107?

Mynten har också förlorat vikt. Inget av dem väger 3,85 g, det tyngsta bara 3,73 g, de flesta övriga betydligt mindre, många inte ens 3 gram. Den genomsnittliga vikten för mynt från tiden 64 och framåt är faktiskt något högre än den för de 377 mynten från republiken.

Även om det därför kanske inte framstod som så lönsamt att smälta ner de 377 mynten just år 138, hade det kanske varit det några decennier tidigare. Varför blev de inte indragna av Trajanus år 107? Drogs det överhuvudtaget in några mynt det året (eller däromkring)?

Dio Cassius' notis kan tolkas på flera olika sätt. I och för sig är det ganska troligt att det faktiskt handlar om silvermynt. Men nu framställs nedsmältningen av de "mycket slitna" mynten som något berömvärt, inte som ett försök av kejsaren att göra sig en förtjänst på en eventuell skillnad i silverhalt, så som det brukar uppfattas. Vad var så prisvärt med kejsarens agerande?

Kanske just att det handlade om *mycket slitna* mynt, det vill säga mynt där man inte längre tydligt kunde urskilja vare sig text eller bild. Renn-

weg 44 och många andra fynd visar att mycket nötta mynt faktiskt tilläts cirkulera under andra och tredje århundradet e.Kr. Det *kan* naturligtvis ha medfört problem vid identifieringen. En utsortering av de värsta exemplaren *kunde* därför uppfattas som en berömvärd handling.

De romerska kejsarna hade nämligen för vana att vid utbetalningar, till exempel av soldaternas löner, använda inte bara nypräglade mynt utan även äldre mynt, de som kommit in som skatt eller på annat sätt. Det är också möjligt att man periodvis skickade ut större poster av äldre mynt till områden i periferin, för lokal distribution. Det skulle kunna förklara varför till exempel de gamla legionsdenarerna plötsligt utgör ett så framträdande inslag i depåfynden i England decennierna kring år 200 e.Kr.

Vad Trajanus gjorde kan ha varit att han bland de äldre mynt han förfogade över lät sortera ut dem som var mycket slitna för nedsmältning till nya mynt i stället för att använda dem ännu en gång vid utbetalningar. En sådan åtgärd bör framförallt ha drabbat mycket gamla mynt. Men detta för oss så upplysta och självklara handlingssätt har, som antyttts, möjligen inte följts av senare kejsare. Det skulle i så fall kunna förklara Dio Cassius' framhållande av just denna åtgärd som ett exempel på Trajanus' positiva gärningar, värd att följa för hans efterträdare, historikerns samtida, som i mycket var av en annan sort än Trajanus.

Om detta är riktigt, har Trajanus åtgärd inte berört de mynt som redan

var ute i omlopp. Deras giltighet har inte upphört. Men i nyligen erövrade områden, som England / Britannien, romerskt endast från år 43 e.Kr., har republikmynt förmodligen inte varit så rikligt förekommande som på andra håll. Utan nytillskott har de därför försvunnit snabbare än i områden som varit romerska under längre tid, där republikmynten på så sätt hunnit bli en mer betydande del av den lokalt cirkulerande myntmassan. Så kan man tänka sig att förhållandet varit i de romerska områdena längs Donau och på Balkan, dit för övrigt denarer kom redan under republikens tid.

Rennweg 44 och denarens vikt

Det är inte känt att romerska kejsare skulle ha haft för vana att då och då dra in äldre mynt. Uppgiften hos Dio Cassius om Trajanus och hans slitna mynt är faktiskt det enda exempel man har lyckats leta fram. Men det är, som jag har visat, inte nödvändigt att anta att Dio Cassius talar om just en *indragning* av mynt. Det förefaller som om kejsarna lät mynt cirkulera så länge det var möjligt, och ibland ännu längre. Andra hänsyn än skillnader i vikt och silverhalt kan ha spelat en roll för deras handlande och för hur man såg på mynt i Romarriket.

Men det finns fler lärdomar att dra av det märkliga fyndet från hantverkarkvarteren i det romerska Wien. Inledningsvis hävdade jag att den romerska denarens vikt före år 64 e.Kr. var cirka 3,85 g, därefter cirka 3,35 g. Det är ingenting alla håller med om. Ett problem är, som nämnts, att vikten hos de enskilda mynten kan variera. Det gäller även mynt präglade samma år i ett och samma fynd. I handböckerna stöter man ofta på uppgiften att motsvarande vikter skulle vara 3,9 och 3,4 g. Det bygger ytterst på vägningar gjorda under 1800-talet av mynt i samlingar av det slag, som började uppkomma redan under medeltidens slut och där de enskilda myntens bakgrund vanligen är helt okänd.

En säkrare väg är att gå till depåfynden. Men när man väger mynt

från ett fynd visar det sig ofta att den genomsnittliga vikten är betydligt lägre än vad som anförts ovan. För republikdenarer kan den hålla sig kring 3,7 g, för kejsartida denarer 3,2. Nu finns det faktiskt några stora depåfynd nedlagda under republiken där mynten genomgående har en vikt över 3,8 g, men kanske inte så hög som 3,9 g. Därför förefaller 3,85 g vara en bra approximation. Och för kejsartidens del kan Rennweg 44-fyndet tjäna som vägledning. Som nämnts innehöll det 406 denarer från tiden 64-138. Av dessa är 199 från tiden 98-138. Det finns skäl att anta att slutmyntet, år 138, i det här fallet i stort sett sammanfaller med tiden för nedläggningen. De flesta av mynten från tiden efter år 98 är i mycket gott skick, nästan ocirkulerade. 130 av de 199 mynten väger mer än 3,3 g, det tyngsta nära 4 g. Rennweg 44-fyndet är inte det enda där flertalet mynt väger mer än 3,3 g. Men det har det största antalet mynt från just perioden 98-138 och eftersom det är ett arkeologiskt fynd, framgrävt under kontrollerade former, har det mycket stor beviskraft. Att nypräglade denarer genomsnittligt vägde en god bit över 3,3 g, säg 3,35 g, förefaller därför sannolikt.

De många denarer som hittats på Gotland, alla från tiden 64 och framåt, av vilka vi känner vikten för mer än 5 000 stycken, har en genomsnittlig vikt på 2,6-2,8 g. De har alltså förlorat mer än ett halvt gram genom cirkulation, någonstans eller på något annat sätt som vi inte känner till.

En annan lärdom av fyndet Rennweg 44 som framhållits av en recentent av publikationen från 2004 är, att man ska akta sig att datera arkeologiska fynd efter republikdenarer.

Foto: Gabriel Hildebrand.

Samtliga avbildade mynt ingår i KMK:s samlingar.

Litteratur

Crawford, M. H.: *Roman Republican Coinage*. Cambridge 1974.

Dembski, G. & Zavadil, M.: *Der Münzschatz vom Rennweg 44, Dénes Gabler: Zur frühen Terra Sigillata der Zivilsiedlung von Vindobona*. (Wiener Archäologische Studien, 6: Ausgewählte Funde vom Rennweg 44 in Wien.) Wien 2004.

Lind, L.: *Romerska denarer funna i Sverige*. Stockholm 1988.

RIC II = *Roman Imperial Coinage II*. 1926.

Ny utställning

KRONJUVELER

är namnet på Kungl. Myntkabinettets senaste specialutställning och kan ses i Medaljsalen fram till den 10 maj.

Konstnären Cecilia Dreyfert har designat exklusiva smycken av vår vanligaste vardagsvara: mynt. Bruksföremålet blir ett konstverk. Material som vi alla hanterar i vår vardag framstår plötsligt som något helt nytt, vackert och oväntat. Det kan bli till ett underskönt halssmycke eller en stilig slips.

Smycken gjorda av mynt har funnits under lång tid. I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns myntsmycken från vikingatiden till i dag. Mynt i modevärlden återkommer i perioder på smycken, kläder, väskor och annat. Mynten får då ett annat värde – estetiskt och ekonomiskt.

I Kronjuveler visas Cecilia Dreyferts nyskapande accessoarer av moderna mynt tillsammans med fotografier av David Lundberg. Delar av Kungl. Myntkabinettets samlingar av myntsmycken och mynt använda som dekoration ger en historisk bakgrund.

MGL

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgesamlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel. och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

KARLBERGS KUNGLIGA DISTINKTIONSTECKEN

AV LARS O. LAGERQVIST

Karlbergs slott i våra dagar, huvudbyggnaden åt söder.
Foto: FriskoKry, Wikipedia Commons.

Våra dekorationer kan indelas i tre huvudavdelningar: ordnar, tecken och (belönings-)medaljer. Okunnigheten om dessa är mycket stor och i dagspressen förväxlas de ofta.

De svenska ordnarna kan sedan år 1974 inte tilldelas svenska medborgare, endast utländska – undantaget medlemmar av den kungliga familjen. Hit hör till exempel Kungliga Nordstjärneorden som har ett riddartecken, ett kommandörs- och storkorstecken samt kommandörs- och storkorskraschan, den sistnämnda värdigheten inte längre med kedja.

Till begreppet tecken hör som exempel kungliga minnestecken vid regeringsjubileer eller andra liknande tilldragelser. De är ofta utförda som ett genombrutet namnchiffer eller har detta lagt på en bricka och bärs i band. Belöningsmedaljer består av en medalj med kungligt porträtt eller annat utseende och bärs i band eller kedja. Ibland utdelas medaljer och plaketter ”att förvaras” – de bärs inte – till exempel Nobelmedaljen, idrottsplaketter med mera.

Distinktionstecknet 1794

Den ytterst sällsynta belöning som presenteras här hör till kategorin ”tecken” och var avsedd att bäras. Kungliga Krigsakademien (Karlbergs slott) hade inrättats några månader efter Gustav III:s död och det var alltså förmyndarregeringen för Gustav IV Adolf som i juni 1792 utfärdade det kungliga brevet. Reglementet av 1794 inrättade distinktionstecknet i silver, som således var en kunglig utmärkelse.

Hertig Karl (XIII) var styresman och kungen övertog befattningen när han blev myndig på senhösten 1796. Han delade ut det personligen vid flera tillfällen; den 10 maj 1797 var det 26 exemplar som fick pryda blivande officerare och de kände sig säkert mycket hedrade av den artonårige kungens närvaro. (Samtidigt lämnade han över nittio silverjetonger.) År 1799 var även drottningen närvarande.

Tecknet skulle på förslag av guvernören på Karlberg tilldelas kadetter av de två högsta klasserna som utmärkt sig genom ”ett påliteligt och dygdigt

Distinktionstecknet av silver med samtida band – rött som bleknat. Karlbergs slotts museisamlingar.
Foto (liksom följande): Gabriel Hildebrand.

Samma tecken som på föregående sida men detta är utan band. Båda sidor. Samling Bonde på Ericssbergs slott. Skall försäljas under 2010.

uppförande”. Tecknet är utformat som en sköld, eller snarare ett kupigt harnesk. Det bars i ett rött band. På framsidan läser man FÖR / PÅLITELIGT / UPPFÖRANDE inpunsat med upphöjda bokstäver. På fransidan ingraverat: *Befäl öfver andra*. Tecknet mäter 41x26 mm, ej inräknat ögla och ring upptill. De kända exemplaren väger från drygt 6 g till 9,01 g, inräknat bäranordning. Tilläggas kan, att på ytterplagg bars endast bandet.

Inlösen

År 1810 kompletterades bestämmelserna så att den utexaminerade innehavaren inte behövde lämna igen det, utan kunde inlösa det för 3 riksdaler och bära det till uniform. Han åtnjöt också vissa fri- och rättigheter, till exempel utsträckta permissioner.

Med tiden tyckte de styrande att för många tecken delades ut. Sista gången detta skedde var i juni 1820 och det var tjugo kadetter som behängdes vid en ceremoni i rikssalen på Karlberg. Dessa belöningar utdelades av kronprins Oscar (Ekstrand s. 204 ff, 243).

Karlbergs distinktionstecken skall inte förväxlas med dess jetong, inrättad 1793 och utdelad till 1874 i brons, silver och guld.

Uppgifter som saknas

Distinktionstecknet saknar (i likhet med till exempel tapperhetsmedaljerna från och med Karl XIII 1809 fram till Gustav V år 1914) varje antydning om regentens namn. Om man följer detta exempel kan man placera distinktionstecknet under Gustav IV

Adolf, under vars regering det inrättades, även om det också hör hemma under Karl XIII och Karl XIV Johan. De här avbildade exemplaren saknar nämligen silverstämpel. Tillverkaren är också okänd. De bevarade tecknen kunde lika väl ha delats ut under de två andra monarkerna.

Det finns så långt det kunnat fastställas tre exemplar bevarade – ett med rött (numera skärt!) band på Karlbergs slott (6,1 g), ett i Strängnäs läroverks samling (8,71 g), numera överförd till Kungl. Myntkabinettet (inv.nr 102 967), ett i Ericssbergssamlingen (9,1 g). Det sistnämnda skall säljas på Samling Bonde 6 under 2010. Uppgift om varifrån exemplaren kommer saknas tyvärr.

Det kan tilläggas, att tecknet inte är medtaget i B. E. Hildebrands stora medaljverk (1875), inte heller i E. E. Areens arbete om de nordiska belöningsmedaljerna (1938).

Om någon läsare / samlare känner till fler exemplar mottar författaren och SNT gärna uppgifter om detta. Likaså om någon sett ett officersporträtt där den avbildade bär tecknet.

Källor

Krigsarkivet: Krigsskolan, chefsorder.

Litteratur

Ekstrand, S.: *Karlberg. Kungl. Krigsakademien och Kungl. Krigsskolans historia 1792-1936*. Stockholm 1937 (spec. sid. 204 ff.).

Prytz, H. O.: *Kongl. Krigsskolan på Carlberg: Ett hundraårs-minne*. Stockholm 1892.

TILLBEHÖR FÖR MYNT, FRIMÄRKEN OCH VYKORT

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Lurendalsvägen 7, 439 62 Frillesås
Tel. 0340-65 04 57

www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19 507
S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)
☎ + fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

Gustav I:s riksdalermynt

Av Ian Wiséhn

Det finns en mycket intressant myntserie som har utmärkta porträtt – nämligen Gustav I:s vackra riksdalermynt. De är snart femhundra år gamla men har behållit en modern fräschhet som trotsar tidens gång. Vi har samtidigt en lång rad markmynt, där man också kan följa kungens gradvisa åldrande. Riksdalermynten är emellertid påfallande mycket intressantare.

De tidigaste svenska riksdalermynten är från 1534. Dessa mynt bör dock ej röras ihop med de reguljära svenska mynten, då ju riksdalermynten inte egentligen har med den svenska valutan att göra. De är tillkomna som handelsmynt efter en internationellt tillämpad myntfot.

Riksdalerns finvikt är 26,6 g efter år 1540, och vid detta ädelmetallinnehåll kom den i Sverige att i huvudsak stanna till sitt sista framträdande här 1871. Det blev en fast punkt bland de i Sverige präglade myntsorterna, särskilt under 1600-talet då mynten ofta var förvirrande många såväl i antal som karaktär. Det är därför inte så underligt om man lämnade det gamla kursräknings sättet med så och så många mark penningar på lödiga marken och i stället räknade ett visst antal mark på riksdalern.

Annars var riksdalern inom landet närmast att betrakta som en vara och inte som ett mynt. Den utgjorde ett visst silverkvantum, den var garanterad till skrot och korn, och som en erinran om detta bär de äldsta svenska dalerna, som de då kallades, en finhetsbeteckning. För deras internationella ställning är vidare typvalet på frånsidan betecknande: det hela riksvapnet, och att detta när frånsidan från 1540 kom att upptagas av Frälsarens bild med inskriften SALVATOR MUNDI ADIVVA NOS [= Världens frälsare, hjälp oss] flyttades över till åtsidan.

Stockholm. 1 daler (rikdaler) 1534. Gustav I kröntes år 1528 men på detta mynt bär han inte krona utan baret, ej heller är ännu något valspråk utsatt. SM 98.

Västerås. 1 daler 1540. På frånsidan ses kungens valspråk (åren 1534-1560): *Omnis potestas a Deo* [= All makt (är) av Gud]. SM 142.

Det hela riksvapnet förekom med obetydliga undantag endast på markseriens största värde, 16 öre eller 2 mark. Det är för övrigt denna valör samt riksdalern, som från 1540-talet får förkunna den titulaturökning kungen då infört efter danskt föredöme och genom vilken *Vandalorum rex* [= Vendes konung] först kom in i de kungliga brevens inledningsformel.

Porträtt

Mest märkligt med dalermynten är emellertid de porträtt av Gustav I som de lämnar, stående från 1534 och 1540, bröstbild från 1530-talet i övrigt och i halvfigur växande upp ur riksskölden 1542-1550 samt 1559. Även om de tidigare bilderna

är betydande dokument för Gustavs ikonografi, är det de två sistnämnda som på grund av sitt konstnärliga utförande har väckt mest intresse, och attribueringar har föreslagits och ofta godtagits.

Dessa innebär att porträtten av 1542 och 1559 skulle ha som upphovsmän två kända konstnärer, som vid dessa tidpunkter är bekanta som verksamma i Sverige – Jakob Binck och Willem Boy. Möjligen kan det ändå vara så, att någon av myntverkets ordinarie gravörer skulle ha haft den kapaciteten att han mäktat utföra ett sådant arbete själv. Forskaren Karl Erik Steneberg har framhållit ett par namn som Ulrik eller Olderich från Nürnberg, verksam som stamsnidare från 1539 och framåt, samt Jürgen

Hansson, hans kollega på Svartsjö och känd som myntgravör från 1550-talet. Jürgen Hansson är vår förste, till namnet, bekante självständige utövaren av detta yrke.

Dalermynnten slogs efter vartannat i Stockholm, Västerås och Svartsjö. Betecknande för Åbos ställning som temporär officin under krigsförhållandena är att några dalermünt inte präglades där. Myntningskvaliteten för dessa mynt – även ½ och ¼ förekom – var tidvis ganska hög. Detta gäller i synnerhet mitten av Svartsjö-tiden. Den samlare som önskar införskaffa en riksdaler av varje årtal lär väl få anstränga sig en hel del – både i fråga om att finna de olika exemplaren, men också vad gäller de ofta höga priserna.

Foto: Jonas Rundberg.

Litteratur

SM = Ahlström, B. m.fl. *Sveriges mynt 1521-1977*. Stockholm 1976.

Tingström, B.: *Svensk Numismatisk uppslagsbok*. Stockholm 1972.

Svartsjö. 1 daler 1542. På fränsidan ses nu omskriften: *Salvator mvndi adivva nosis* [= Världens Frälsare, hjälp oss!]. SM 155.

Svartsjö. 16 öre / 2 mark 1543. Fränsidans omskrift bär kungens nya valspråk (åren 1539-1560): *Beatus qui timet dominum* [= Säll den som fruktar Herren]. SM 175.

Mynt som smaksked i smör

UNDER EN HÖSTMARKNAD på 1880-talet i Kristianstad i Skåne hände det sig, att en borgarfru begav sig dit för att förse sitt stora hushåll med livsmedel inför hösten. Hennes medföljande pigor hade försett sig med ordentligt tilltagna korgar.

Först beger sällskapet sig till Östra salutorget där köttdiskarna och fiskstånden finns, sedan till Lilla torg där ost, smör och ägg säljs. Ost och ägg köper frun av ett par bondhustrur som hon vet att hon kan lita på.

Allra sist ska frun köpa smör. Det måste hon ha mycket av och är därför extra noga. Det finns de som säljer härsket smör, eller till och med sådant som uppblandats med potatismos sägs det, och det vill hon förstås inte veta av. Ur sin portmonnä tar hon därför upp ett mynt när hon kommer fram till en smörbod, inte för att betala utan för att ta ett smakprov. Andra som inte är så nogräknade brukar använda tumnageln i stället, det vet hon.

Med myntet drar hon en rand utmed smörklimpen. Flera andra har varit före henne och provat, det ser hon på märkena, men inte handlat. Redan det gör henne misstänksam. Hon slickar av det smör som fastnat på myntet.

Frun känner att smöret inte smakar bra. Därför går hon till en annan försäljerska och använder ännu en gång sitt nu renslickade mynt och drar en rand i nästa smörklimp. Detta smör har en fin och frisk smak. Frun prutar förstås, det hör till, och köper flera kilo av det goda smöret. Så vandrar hon vidare med sina pigor.

Berättelsen om hur man använde mynt för att prova kvaliteten på smör står att läsa i kapitlet "Marknad i Kristianstad" av Ingegerd Dreifaldt, tryckt i *Marknadsliv, kommers och cyckel i alla landsändar* (1970).

Plötsligt inser jag värdet av dagens omfattande användning av plastske-dar vid smakprovning.

MGL

Kungl. Myntkabinettets museibutik

Slottsbacken 6
Gamla Stan
Stockholm

Tel.: 08-5195 53 04

konferens.butik@myntkabinettet.se

Svenska och skandinaviska
mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmünt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

www.nmh-mynt.a.se

En underskön barocksparbössa

UNDER SLUTET AV 1600-TALET OCH BÖRJAN AV 1700-TALET var en egenartad form av sparbössor populär, de som vi kallar klotsparbössor. Dessa består av två klothalvor med gångjärn och myntinkast i den övre halvan. Inte sällan var de tillverkade i koppar. De var allmänna inom skråväsendet samt i viss mån i sakrala miljöer. Bössorna är ofta mycket vackra och den säregna konstruktionen väcker ännu samlarens begär, när nu ett sådant exemplar dyker upp på antikmarknaden.

Parallellt med klotsparbössan utvecklades även en annan sparbössa, som kom att få ett mycket längre liv. Till sin form är denna typ cylindrisk och försedd med ett lock med myntinkast samt gångjärn, en mera traditionell form skulle man våga säga. Det är en bössa av denna konstruktion som finns i undertecknads ägo och som avbildas här intill.

I *Sparbössor – sparbössans historia under 2000 år* (Körberg, Lindmark, Wiséhn, Uddevalla 1992) beskrivs och avbildas ett flertal sparbössor. De framställs typologiskt och definieras efter användningsområde. Föreliggande exemplar kan passa in på åtminstone tre av de i boken definierade användningsområdena; skråbössa, fattigbössa eller privat sparbössa.

Den mycket vackra sparbössan är 125 mm hög och tillverkad i koppar, som av åren fått den mest fördelaktiga patina. Till formen är bössan nästan cylindrisk, men dock något oval. Locket är försett med hänkel och hål för myntinkast. Storleken på inkastet medger insättning av samtida mynt

**SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN**

har skapat en e-postadress dit medlemmar kan skicka sina iakttagelser vad beträffar kopierade eller falska mynt:

kopior@numismatik.se

Två sidor av en sparbössa anno 1708. Höjd 125 mm. Koppar. Foto: Magnus Wijk.

i upp till två marks storlek. På dess ena kortsida har anbringats en vacker bygel, på den andra det gångjärn som fäster locket vid bössans kropp. Beslag, gångjärn och hänkel är fästade med, för bössans relativa litenhet, stora nitar. Ursprungligen har det även funnits en ledad låsbygel, men denna är dessvårre avbruten och försvunnen.

På bössans båda långsidor finns ett drivet mönster i form av en stor blomma, troligen en tulpan, som var mycket uppskattad och högt värderad av samtiden. Vid varje sida om de större tulpanerna finns en mindre dito. Sparbössans ena sida är försedd med årtalet ANO 1708 och den andra med initialerna SWB. Dekoren för övrigt består av ett vågformigt mönster.

Undertecknad kan inte fastställa var eller av vem som bössan tillverkats, att den är av svensk härkomst torde dock inte vara någon djärv gissning. I dess botten finns inristat

bokstäverna SIS, vilket möjligen kan vara initialerna för kopparlagaren, men det skulle även kunna antyda en ägare. Den höga kvaliteten talar för att tillverkaren är en mera framstående verkstad, såsom Avesta bruk eller något annat av rikets andra mera kända kopparverk.

Som redan nämnts kan bössan tänkas ha haft flera olika användare. Kyrk- eller fattigsparbössor är ofta försedda med någon uppfordrande devis, men möjligen kan det röra sig om en sockensparbössa, för på locket intill myntinkastet finns inristat en text som av artikelförfattaren tolkas till: SOKEN. Denna text kan förstas feltolkas eller ha inristats i senare tid, varför ännu de andra kontexterna kan vara tänkbara. Vad initialerna SWB, vars tolkning är avgörande för en säkrare bedömning, skulle kunna beteckna är okänt, men kanske läsekreten vågar ha någon teori därom?

Dan Carlberg

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmärken

Öppettider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

**Strandbergs Mynthandel
& Aktiesamlaren AB**

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.aktiesamlaren.se

Arsenalsgatan 6 • Box 7377 • 103 91 Stockholm
Tel. 08-611 01 10 • Fax 08-611 32 95

Medaljaskar i Nordiska museet – en komplettering

I SNT 2008:3 på sidan 67 publicerade Ian Wiséhn två medaljaskar av papp i Nordiska museets samlingar innehållande avslag i tenn ur den Hedlinger/Fehrmanska regentlängden. Askarna innehåller inga uppgifter om vem som låtit tillverka dem, utan artikeln utmynnar frågan om det kanske rör sig om någon bokhandlare i Stockholm. Wiséhn daterar askarna till 1810-talet och dess nyvaknade historieintresse, som bland annat manifesterades i grundandet av Götska förbundet.

En liten skrift – upptagen som nr 1003 i Björn-Otto Hesses numismatiska bibliografi – hör tveklöst samman med medaljaskarna. Den bär titeln *Historiska upplysningar om Svenska Konungarne, ifrån Nionde Århundradet i anledning af de Medaljer, som af Hedlinger och Fehrman äro graverade* och är tryckt hos Elmen och Granberg i Stockholm år 1818. Skriften innehåller korta beskrivningar av de regenter som avporträtteras på regentlängdens medaljer, alltifrån Björn på Håga ”som man tror hafva lefvat mellan år 820 och 830”. Med all sannolikhet har det lilla sextonsidiga häftet sålts tillsammans med medaljaskarna.

Wiséhn har således daterat askarna med stor träffsäkerhet. Elmen & Granbergs tryckeri grundades 1810 och övertogs av Granberg ensam två år senare. Det var då beläget vid Köp-

mangatan i Stockholm. År 1827 övertogs det i sin tur av Ludvig Öberg.

Per Adolf Granberg (1770–1841) kom från ganska små omständigheter och saknade från födseln vänster underarm, en brist som kompenseras medelst en tråhand. Parallellt med sin syssla som informator försökte Granberg etablera sig som skönlitterär författare. En sentida levnadstecknare karakteriserar dock hans verk såsom föga originella. I stället sökte han sig in på det historiska fältet; år 1799 fick han Svenska Akademiens andrapris för en tävlingskrift rörande Sten Sture den äldre.

Under de följande decennierna utvecklade Granberg en omfattande skriftställer verksamhet. Bland de mer kända historiska verken kan nämnas *Historisk tafta af f.d. konung Gustaf IV Adolfs sednaste regeringsår* i tre delar (1810–1811) och *Staden Göteborgs historia och beskrifning* (1814–1815). Det förstnämnda verket har kanske mer än något annat bidragit till att tidigt forma bilden av den avsatte kungens gärning.

Granberg besatt med andra ord ett gediget historiskt kunnande, och sannolikt har han själv författat den lilla skriften om Sveriges regenter. Förmodligen är han också initiativtagaren bakom präglingen av de ensidiga tennmedaljerna och fabricerandet av askarna. Stamparna till medaljerna fanns vid denna tid på Kungl. Myntet i Stockholm. Någon korrespondens i ärendet har dock inte stått att finna i dess arkiv, som för denna tid inte är bevarat i någon stor omfattning.

Granberg var inte den ende som på detta sätt försökte slå mynt av allmänhetens historieintresse.

Ungefär samtidigt annonserade medaljgravören Carl Enhörning i Stockholms-Posten (nr 155, 1818) om ”Skådepenningar i Silfwer med Bröstitbilder öfwer aflidne Stora Män, som icke förr varit graverade uti Swerige”. Enhörning hade tidigare i likhet med Hedlinger och Fehrman utgivit en regentlängd i form av små medaljer, men nu försökte han även

Medaljaskar från 1800-talets början.
Foto: Ulf Berger, Nordiska museet.

få allmänheten att bli intresserad av dylika över okrönte personer. Priset var 2 riksdaler 16 skilling banko stycket, och man kunde också teckna sig för en prenumeration. Fler än tre medaljer synes dock inte ha utkommit i serien; de är slagna över Birger Jarl (Hyckert s. 1 nr 2), Sten Sture d.y. (Hyckert s. 12 nr 2) samt Axel Oxenstierna (Hyckert s. 34 nr 4). Till detta projekt sökte han och fick stöd hos ingen mindre än kronprinsen – och blivande kungen – Karl Johan, som bidrog med 1 200 riksdaler banko till dess genomförande.

Avslutningsvis skall något sägas om den ovannämnda lilla skriftens yttre utformning. Det enda exemplar som undertecknad haft tillfälle att undersöka, är det som ingår i Kungl. Bibliotekets samlingar. Det har ursprungligen haft ett pappersomslag som tyvärr har avlägsnats. Av de kvarvarande pappersresterna kan man dra slutsatsen att det ursprungligen haft en färg som påmint om den som återfinns på en av de bevarade askarnas etiketter. Det är möjligt att omslaget också haft en tryckt text.

Om någon av SNT:s läsare skulle råka ha ett exemplar av denna rara lilla skrift med bevarat originalomslag så vore det intressant att få ta del av det.

Bengt Hemmingsson

**HÅKAN WESTERLUND
MYNTHANDEL**

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07

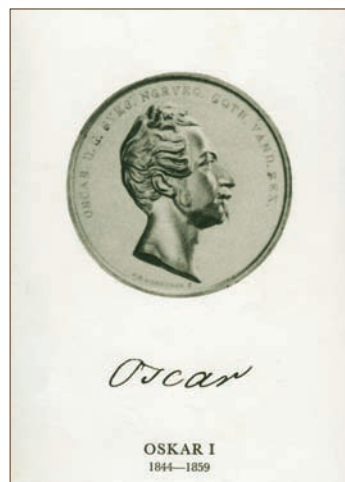
Från Gustav I till Gustav V och ett antal andra kända svenskar – Kungl. Myntkabinettets brevkortsserier från 1940- och 1950-talen

Valspråk: *Deus dat cui vult* (= Gud ger åt vem han vill). Okänd konstnär.

Valspråk: *Salus publica salus mea* (= Statens välfärd min välfärd). Medalj av Daniel Fehrman 1751.

Valspråk: Rätt och sanning. Medalj av P. H. Lundgren 1848.

KUNGL. MYNTKABINETTET gav 1945 ut en serie vykort i svart-vitt med medaljporträtt över svenska regerande kungar och drottningar från Gustav I till Gustav V. Vykorten visade också regenternas namnteckningar i faksimil samt uppgifter om födelse- och dödsår, valspråk och medaljgravörens namn. Priset för hela serien om tjugo kort var 2:50. Enstaka kort kostade 15 öre. Korten såldes i entréluckan till Statens Historiska Museum.

Säkert kom många mynt- och medaljsamlare i kontakt med dessa kort, som märkligt nog var mycket populära i en tid då museerna inte hade så mycket att sälja annat än beigefärgade utställningskataloger utan illustrationer.

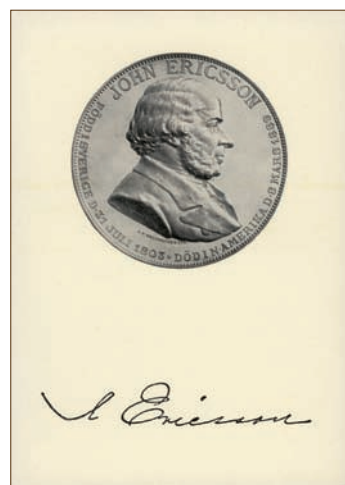
De medaljer som visas på korten – vilkas original var utställda i Myntkabinettets Medaljsal – var alla samtida med dem som de avbildar och hade utförts av framstående medaljkonstnärer. Det var verkligen inte de vanliga konventionella kungaporträtten som museipubliken fick sig till livs. För de flesta var det helt okända porträtt.

När man började sälja korten fanns det en förhoppning att kortserien skulle väcka ett intresse bland skolorngdomen! Här märker vi att drygt sextio år gått sedan utgivningen av dessa brevkort.

Tretton år senare, 1958, utgavs ytterligare en serie vykort. Denna gång föll valet på berömda svenskar på medaljer. Det blev personer som Jöns Jacob Berzelius, Jenny Lind, Carl von Linné och John Ericsson.

Serien med svenska berömdheter omfattade totalt femton brevkort. Återigen avbildades en medalj och under den fanns den avbildade personens namnteckning. Varför ska man ändra ett vinnande koncept? Priset för hela serien var 3 kronor och för enstaka kort 25 öre. Även denna gång såldes korten i Historiska museets entréhall vid ingången från Narvavägen.

Vartefter åren gick blev korten med medaljbilderna allt svårare att sälja. Publikens krav hade ökat. Fortfarande på 1980-talet fanns många kort kvar och realiserades vid olika tillfällen. Nu (år 2010) måste vi tyvärr

John Ericsson. Medalj av Adolf Lindberg 1890.

konstatera att vi endast med en viss ansträngning kunde få ihop några kompletta serier som arkivexemplar.

IW

Källor

Anonym: Svenska regenter på vykort. *Nordisk numismatisk unions medlemsblad* 1946:2, s. 31.

Lagerqvist, L. O.: Berömda svenskar. *Nordisk numismatisk unions medlemsblad* 1958:9, s. 190.

Michael Märcher har disputerat

FREDAGEN DEN 12 FEBRUARI 2010 försvarade Michael Märcher sin PhD-avhandling *De kongelige møntsteder i Altona og København 1813-1873. Teknik og produktion* vid den humanistiska fakulteten, Köpenhamns universitet.

Disputationsakten inleddes med att Märcher presenterade avhandlingens innehåll. Den danska myntningen bedrevs i rikets under 1800-talet två största städer, Köpenhamn och Altona. Den senare är i dag en stadsdel i Hamburg men var tidigare en egen stad. År 1864 inleddes det dansktyska kriget, även kallat det andra slesvigska kriget, som resulterade i att Danmark fick avträda Slesvig och Holsten och därmed även Altona.

Fokus för Märchers avhandling är teknik och produktion av mynt. Mekaniseringen av myntproduktionen, där häst- och människokraft ersattes med ångkraft, vann tidigt in i Danmark. Kunskapen importerades från Tyskland och från England, där Birmingham hade inlett en industriell tillverkning av mynt under 1790-talet.

Utvecklingen under perioden 1813 till 1873 kan sammanfattas som att staten skapade de yttre förutsättningarna för ett stabilt monetärt system.

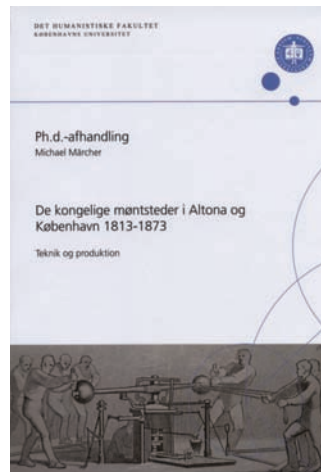
Samtidigt förändrades de teknologiska förutsättningarna, vilket gjorde att förändringarna snabbt kunde genomföras och resulterade i både en kvantitativ och kvalitativ förbättring av myntningen. Mynten blev i sin tur en viktig infrastrukturell del i skapandet av en dansk nationalstat.

Till grund för avhandlingen ligger skriftmaterial och främst korrespondens mellan myntmästaren och finansadministrationen samt utmyntningsräkenskaperna och protokollen.

Förste opponent var professor, dr. philos. Finn Erhard Johannessen från Universitetet i Oslo, andre opponent professor, dr. phil. Per Boje från Sydansk Universitet och tredje opponent lektor, Ph. D. Jan Pedersen från Köpenhamns Universitet. Opponenterna var överens om att Märcher skrivit en grundlig och noggrann avhandling, som i detalj behandlar tekniken och produktionen av mynt.

Som sig bör fanns det även anmärkningar och kommentarer, varav en del kan ses som uppslag till framtida arbeten. Professor Johannessen önskade utvidgade jämförelser med andra infrastrukturella medier som växte i betydelse vid denna tid, såsom telegrafan och postväsendet, och som också var av stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Professor Boje ville se en ökad diskussion om olika regionala skillnader. På Nordjylland fanns vid tiden mynt från Danmark, Sverige, England och Tyskland som cirkulerade parallellt. Hur klarade människorna av att hantera detta? I den avslutande oppositionen efterlyste lektor Pedersen en fördjupad diskussion kring begreppsramarna, särskilt avseende teknologiska institutioner och system.

Dessvärre går det inte för en intresserad allmänhet att köpa ett eget exemplar av avhandlingen. I enlighet med det danska systemet hade endast tjugofem böcker tryckts upp inför framläggningen. En fördel är dock att när texten i framtiden förmodligen kommer att publiceras i en monografi för en vidare distribution, kan författaren utöka texten och bildmaterialet. För avhandlingen har det danska sys-

temet en begränsning om 100 000 ord – en gräns som Märcher fick dispens att överskrida med fem procent.

Avhandlingsarbetet har varit knutet till SAXO-Institutet, Köpenhamns universitet, med Ole Hyltdoft som handledare och Jørgen Steen Jensen som bihandledare. Den fysiska arbetsplatsen har varit Den kgl. Mønt- og Medaillesamling på Nationalmuseum i Köpenhamn. Danmarks Nationalbank har stått för finansieringen av PhD-tjänsten.

Märcher är nyanställd på Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, där han som museumsinspektör framöver i första hand kommer att arbeta med danefä-ärenden.

Foto: författaren.

Cecilia von Heijne

Boktips!

Länk till "nyförvärv"

För dem som vill hålla sig à-jour med nyutkomna numismatiska titlar (men även annat) rekommenderas att gå in på Vitterhetsakademiens biblioteks hemsida med dess nyförvärvslista:

http://vitalis.raa.se/F/?func=file&file_name=nyh-2

eller följande sökväg:

sedan till:	www.raa.se
vidare till:	infotorg
sist:	vitalis
	nyförvärv

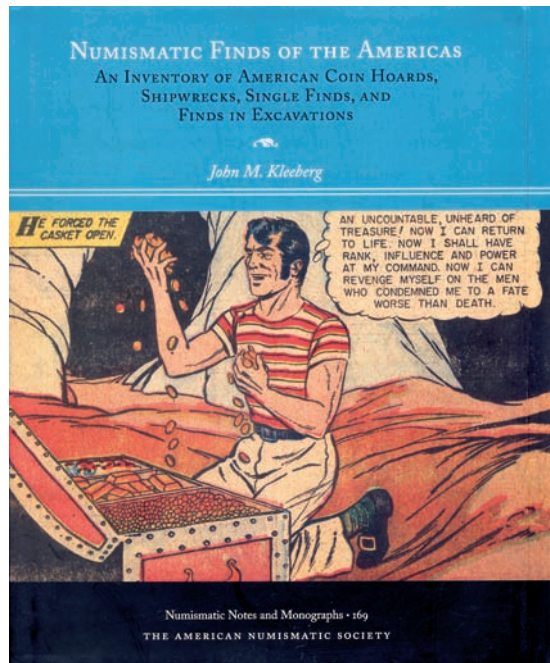
Kleeberg, John M.: Numismatic Finds of the Americas. An Inventory of American Coin Hoards, Shipwrecks, Single Finds and Finds in Excavations. Numismatic Notes and Monographs 169. Utgiven av *The American Numismatic Society*, New York 2009, 358 sidor, inga illustrationer. Uppgifter om bokens pris saknas.

PÅ BOKENS OMSLAG ses Edmond Dan-tes som hittar den enorma skatten på ön Monte Cristo. Bilden är hämtad från en serietidning som heter *Illustrerade Klassiker* och utkom i Sverige 1956-1976. I viss mån säger omslagsbilden vad boken handlar om – nämligen myntskatter som hittats i Nordamerika, Mellanamerika och i Västindien. Boken tar också upp skatter från andra platser i världen där även mynt från USA ingår.

Egentligen är det en märklig händelse att denna bok utkommit. Det finns nämligen små möjligheter för studenter och forskare att få en helhetsbild av de myntfynd som hittats i dessa områden. Om man till exempel tidigare frågade de anställda kuratorerna på *The American Numismatic Society* i New York om de kände till

Ett nyligen i USA påträffat fynd kommer från en utgrävning i St. Mary's City i Maryland. Dr Henry Miller undersökte lämningarna efter ett hus som tillhört en holländsk köpman under 1600-talet. Där fanns en liten svensk medalj med Gustav II Adolfs porträtt, troligen tillverkad i Tyskland på 1630-talet. Okänd fotograf.

funna myntskatter från New Jersey, Vermont, Connecticut, Delaware eller Virginia, så svarade de att uppgifter om sådana saknas. Möjligen kunde de hänvisa till två artiklar av Walter H. Breen som publicerats i *The Numismatist* 1952 (nr 1 och 10), men där redovisas endast 21 fynd. Breen återkom sedan med ytterligare artiklar i ämnet.

Den nya boken som sammanställts av Kleeberg upptar drygt tusen fynd. Här finns fynd som härstammar från den tidiga koloniala tiden i Amerika, stora skatter som hittats i sjunkna fartyg, mynt som undangömts 1776 för att skydda dem från brittiska soldater, nybyggares gömda skatter, guldmynt som grävts ned i jorden under amerikanska inbördeskriget på 1860-talet.

Här hemma i Sverige brukar vi inte räkna in myntfynd med föremål från den senaste hundraårsperioden, men i USA är man mer liberal. Så till exempel hittades 1956 i staden Philadelphia tre behållare innehållande 300 guldmynt i ett järnrör. Röret hade inlindats i en dagstidning från 1939. År 1992 upptäcktes \$18 000 i \$20-sedlar som bundits fast under en flygplansvinge. Paketet med sedlar hittades av en mekaniker i Iowa när han gjorde en rutinkontroll av planet.

Författaren har i boken redovisat många fantastiskt stora myntfynd, som till exempel 3 558 amerikanska guldmynt som 1857 gömdes i en källare i Baltimore och för att sedan upptäckas 1934. Eller vad sägs om

13 000 silvermynt som 1842 grävdes ner i jorden i New Orleans (hittades 1982). Åren 2003-2005 lyckades dykare bärga en helt otrolig skatt från ångfartyget *SS Republic* som 25 oktober 1865 sjunkit utanför Savannah, Georgia. Sammanlagt lyckades man få upp 46 994 silvermynt och 4 166 guldmynt. Tyvärr räddades endast 25% av allt som försvunnit i havet.

Skatterna är uppställda efter de år som de grävts ner i jorden eller hamnat i sjöar eller hav, ej i alfabetisk ordning efter fyndplatserna. Annars känner man igen sig. I stort sett alla uppgifter som Kleeberg har med finns också medtagna i motsvarande skrifter som ges ut hos oss i Europa.

Som svensk är jag extra intresserad av att hitta uppgifter om svenska mynt som grävts fram på andra sidan Atlanten. Kleeberg nämner endast två fall. I Burlington County, New Jersey, hittades närmare tusen lösfynd med metalldetektor under åren 1986-2005. Vid ett tillfälle hittades en Gustav IV Adolfs ½-skilling från 1801 (fynd nr 281). På samma sätt hittades en annan ½-skilling från 1802(?) i Gloucester and Salem Counties i New Jersey. Självfallet måste fler svenska mynt ha tappats eller undangömts i Nordamerika.

Mest undrar anmälaren av denna bok huruvida de svenska och finska kolonisterna i Delaware hade några mynt med sig till den Nya Världen. Den svenska kolonin Nya Sverige fanns kvar åren 1638-1655, men kon-

takterna fortsatte ända in i 1800-talet. Vad vi vet så har inga svenska mynt hittats i Delaware, men år 2005 anlände ett brev till Kungl. Myntkabinettet från ”senior curator” Bly Straube som hade deltagit i en arkeologisk utgrävning vid Jamestown Island, Virginia. Detta är platsen för den första permanenta engelska kolonin (med början 1607). Straube meddelade att de hade hittat en hel del mynt vid grävningarna. Många mynt var till och med från 1500-talet – mest engelska och spanska. De blev emellertid mycket förvånade när de påträffade ett svenskt mynt, Johan III, 1 öre 1576. Myntet var gammalt redan när det hamnade i jorden.

Ett annat nyligen påträffat fynd kommer från en utgrävning i St. Mary's City i Maryland. Dr Henry Miller undersökte lämningarna efter ett hus som under 1600-talet tillhört en holländsk köpman vid namn Garret van Sweringin. Bland allt som hittades på platsen fanns också en liten svensk medalj med Gustav II Adolfs porträtt. Medaljen hade troligen tillverkats i Tyskland under 1630-talet. Informationen om detta jordfynd fick vi från Dave Emmi som är ”Senior Deputy Governor” i *The Swedish Colonial Society* i Philadelphia.

Boken skulle ha blivit ännu bättre om den hade innehållit illustrationer, men helt klart fyller den ett tomrum som gäller vår kunskap om myntskatter i USA, Kanada, Västindien och Mellanamerika.

Ian Wiséhn

Aaron Isaac. Minnen. Ett judiskt äventyr i svenskt 1700-tal. Red. Mattias Dahlén; förord av Carina Burman. Hillelförlaget, Borgå 2008. ISBN 978-91-85164-78-3.

AARON ISAAC (1730-1816) föddes i Treuenbrietzen i Brandenburg och utbildade sig till sigillgravör. Som sådan kom han även att assistera hovsigill- och stämpelgravören Philipp Aaron i dennes arbete vid myntverket i Schwerin. År 1773 befann sig Aaron Isaac i Stralsund, där han förfärdigade sigill åt såväl pommerska regeringen som stadens kommandant. Via den sistnämndes rekommendation fick Isaac ett pass till Sverige, dit han anlände samma år.

Gustav III:s liberala inställning till judars invandring i Sverige synes ha grundat sig mer på näringspolitiska skäl än några åsikter om religionsfrihet: ”det skulle vara en mycket stor

fördel för riket, om ett så idogt folk som judarna skulle kunna bosätta sig här”, skrev kungen till modern Lovisa Ulrika den 11/2 1772.

Aaron Isaac kom att bli drivande vid såväl grundandet av den judiska församlingen i Stockholm, som vid tillkomsten av 1782 års så kallade judereglemente. På sin ålders höst nedtecknande han sina memoarer. Dessa trycktes redan 1897, då en transkription av det på jiddisch med hebreisk skrift avfattade originalet utgavs. En vetenskaplig utgåva med tillhörande översättning till svenska utgavs 1932 av Abraham Brody. Det är den sistnämnda editionen som ligger till grund för nyutgåvan, dock har viss redigering skett.

Aaron Isaacs memoarer är även intressanta ur numismatisk synvinkel. En av hans kompanjoner var gravören Abraham Pach (Abraham Aaron), som blev stamfader till den svensk-judiska släkten Abramson. Salm Salmson kom till Sverige 1789 och blev gesäll hos Aaron Isaac. År 1814 utsågs han till hovgravör. Sonen Johan (1799-1859) blev en flitig medaljgravör.

Det är dock främst som initiativtagare till de så kallade fahnehjelmarna och för sin oavsiktliga roll i utpräntandet av falska sådana, som Aaron Isaac har gjort sig ett namn i mynt- och sedelhistorien. Sina verksamheter hade han nämligen bland annat utvidgat till att omfatta handel med förnödenheter för svenska arméns räkning under kriget mot Ryssland 1788-1790.

I Finland hade det uppstått en stor brist på skiljemynt, vilket ledde till att improviserade betalningsmedel av olika slag började cirkulera. Isaac berättar hur han hos en köpman i Borgå fick en tryckt sedel i växel, på vilken det stod: ”Mot denna sedel betalar undertecknad 8 skilling.” Under stod ett obekant namn, datum och ”Sveaborg”. Isaac tog sedeln med sig till general Klingspor, högste befälhavare i Finland, och föreslog att han skulle låta trycka upp dylika sedlar för att råda bot på skiljemyntsbristen. Isaac fick beskedet att vända sig till krigskommissarien Fahnehjelm, som efter förfrågan i Stockholm fick tillstånd att ge ut så kallade fältkassapolletter.

I början togs fältkassapolletterna väl emot, men efterhand utgavs allt fler i allt högre valörer. Till slut kom de att dominera cirkulationen i Finland. År 1792 konstaterades att inte mindre än 1 307 460 riksdaler i dylika sedlar hade satts i omlopp. Eftersom de var förhållandevis lätta att förfäl-

ska, så kom allt fler falsarier också att dyka upp i kronans kassor.

I december 1791 köpte Aaron Isaac fahnehjelmare för inte mindre än 30 000 riksdaler av Gustav III:s tidigare gunstling, Adolph Fredric Munch. En dryg tredjedel av sedlarna sålde han vidare i Stockholm innan han reste till Åbo, där han den 9/1 1792 blev anhållen som misstänkt för handel med falska sedlar.

Historien som sedan rullades upp är fortfarande till vissa delar outredd. Munch hävdade att sedlarna, som tryckts på Drottningholm, hade tillverkats på uppdrag av Gustav III. Kungen tog dock avstånd från det hela på ett tidigt stadium och avled ju inte långt efteråt i sviterna av attentatet under Operamaskeraden. Aaron Isaac friades från misstankarna, men Munch berövades titlar och ordnar samt tvingades i landsflykt. Under resten av sin levnad – han avled inte förrän 1831 – försökte han få upprättelse, dock utan framgång.

Aaron Isaacs memoarer är en viktig källskrift, både beträffande initierandet av tryckningen av fältkassapolletterna och avslöjandet av förfalskningarna. Ur numismatisk synvinkel är det således glädjande att hans ”Minnen” kommit i nyutgåva, dessutom i en tilltalande typografisk utstyrsel. Den enda anmärkningen som kan göras, är att personregistret är ett facsimil av det som upprättades av Ellen Raphael till 1932 års utgåva. Det resulterar i att sidhänvisningarna inte korresponderar med 2008 års upplaga – en irriterande miss som borde ha kunnat undvikas genom en nysättning av texten med tillhörande uppdatering av hänvisningarna.

Avslutningsvis kan nämnas att förutom de av Harry Donner och Oscar Nikula utgivna verken som behandlar Munch och hans inblandning i förfalskningsaffären, så återfinns i en artikel av Alexanders Platbarzdis i NNÄ 1963, ”Drottningholms fahnehjelmare”, vari också vad som förmodligen är en av förfalskningarna avbildas.

Bengt Hemmingsson

Årsberättelse för år 2009 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen

Årsmöte

Årsmötet ägde rum den 25 april 2009 på Vasamuseet i Stockholm. Ordföranden, Jan-Olof Björk, öppnade årsmötet och hälsade de 22 närvarande varmt välkomna. Minnet av de sedan föregående årsmöte avlidna medlemmarna hedrades med en tyst minut. SNF:s förra ordförande, Julius Hagander, var en av dem som avled under 2009. Jan-Olof Björk valdes till ordförande och Magnus Tagesson till sekreterare att leda årsmötesförhandlingarna. Styrelsens årsberättelse och revisorernas rapport presenterades och styrelsen beviljades ansvarsfrihet för det gångna årets (2008) förvaltning.

Valberedningen representerades av Theodor Hassel, valberedningens sammankallande. Valberedningens förslag med omval av Dan Carlberg, Ålmhult (3 år), nyval av Sven-Erik Olsson, Storvreta (3 år), samt Roger Lind, Linköping (3 år), bifölls av årsmötet. Till suppleanter för 1 år valdes: Ingemar Svenson, Nynäshamn (omval), Bo Gunnarsson, Järfälla (nyval), Berndt Göhle, Nybro (nyval), och Ronny Jansson (nyval).

Till valberedning valdes Theodor Hassel, Göteborg (omval, sammankallande), Ulla von Wövern, Lund (omval), samt Johan Melin, Nätraby (omval). Till ordinarie revisorer valdes Christer Franzén, Stockholm, yrkesrevisor (omval), och Max Mitteregger, Stockholm, (omval). Till revisorssuppleant valdes Mikael Persson, Linköping (omval).

Årsavgift

Årsavgiften för 2009 beslutades vara oförändrad, d.v.s. 250 kronor (125 för juniorer och 375 för utrikes boende).

Belöningar

Enligt styrelsebeslut tilldelades Hans Menzinsky SNF:s Elias Brenner-medalj för förtjänster inom numismatiken.

Ordföranden delade därefter ut SNF:s guldnål för 40-årigt hedersamt medlemskap till följande personer: Per Axelsson, Jarl Charpentier, Östen Hagström, Arne Hedlund, Bengt Hemmingsson, Bengt Holmén, Tage Jonsson, Hans Menzinsky, Björn Ouchterlony, Göran Reutlert, Göte Söderman, Birger Strandberg, Siegfried Tourdonnet samt Håkan Westerlund. De som ej var närvarande fick sin belöning hemskickad.

		2009-01-01	2008-01-01
	Not	-2009-12-31	-2008-12-31
Resultaträkning			
Nettoomsättning	1	482 618	409 602
Övriga rörelseintäkter (bidrag)		252 500	275 000
		735 118	684 602
Rörelsens kostnader			
Varor		-129 646	-11 813
Övriga externa kostnader	2	-461 403	-507 556
Personalkostnader		-109 832	-328 424
Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar		-24 275	-24 175
		-725 156	-871 968
Rörelseresultat	3, 4, 5, 6	9 962	-187 366
Resultat från finansiella poster			
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter	7	116 594	155 657
Värdereglering värdepapper		37 750	-158 090
Räntekostnader och liknande resultatposter		-4 882	-8 496
		149 462	-10 929
Resultat efter finansiella poster		159 424	-198 295
Resultat före skatt		159 424	-198 295
Årets resultat		159 424	-198 295
Balansräkning		2009-12-31	2008-12-31
Tillgångar			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	8	49 758	56 034
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andelar i koncernföretag	9, 10	250 000	0
Summa anläggningstillgångar		299 758	56 034
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m.m.</i>			
Lager samlarmedaljer		24 882	17 882
Lager litteratur		7 500	35 800
		32 382	53 682
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		2 990	0
Fordringar hos koncernföretag		475 000	0
Övriga fordringar		31 919	10 836
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		26 948	1 969
		536 857	12 805
<i>Kortfristiga placeringar</i>			
Övriga kortfristiga placeringar	11	2 287 615	2 170 033
Kassa och bank		760 864	1 153 378
Summa omsättningstillgångar		3 617 718	3 389 898
Summa tillgångar		3 917 476	3 445 932

Eget kapital och skulder	Not	2009	2008
Eget kapital			
<i>Fritt eget kapital</i>			
Balanserad vinst eller förlust		2 716 168	2 914 463
Årets resultat		159 424	-198 295
		2 875 592	2 716 168
Summa eget kapital		2 875 592	2 716 168
Avsättningar			
Donationsfonder och andra fonder	12	655 362	679 279
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		1 225	6 175
Övriga skulder		96 831	2 595
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		288 466	41 715
Summa kortfristiga skulder		386 522	50 485
Summa eget kapital och skulder		3 917 476	3 445 932
Ställda säkerheter		Inga	Inga
Ansvarsförbindelser		Inga	Inga

Tilläggsupplysningar

Redovisnings- och värderingsprinciper

Årsredovisningen har upprättats enligt årsredovisningslagen och med tillämpande av allmänna råd, rekommendationer samt uttalanden från Bokföringsnämnden. Övriga tillgångar och skulder har upptagits till anskaffningsvärden där inget annat anges. Redovisningsprinciperna är oförändrade jämfört med föregående år. Inkomster redovisas till verkligt värde av vad företaget fått eller kommer att få. Anläggningstillgångar redovisas till anskaffningsvärde minskat med ackumulerade avskrivningar enligt plan. Kortfristiga placeringar har värderats post för post till det lägsta av anskaffningsvärdet och verkligt värde. Varulagret har värderats till det lägsta av dess anskaffningsvärde och dess nettoför-säljningsvärde på balansdagen. Den valda värderingsmetoden innebär att inkurans i varulagret har beaktats. Fordringar har upptagits till de belopp varmed de beräknas inflyta. Företaget är ett moderföretag, men med hänvisning till undantagsreglerna i årsredovisningslagen 7 kap. 3§ upprättas ingen concernredovisning.

Noter	2009	2008
1 Nettoomsättningens fördelning		
Medlemsavgifter	178 465	179 407
Auktionsverksamhet	215 457	100 816
Övrig nettoomsättning	88 696	129 380
	482 618	409 603
2 Övriga externa kostnader		
SNT	165 638	213 915
NNUM	14 735	21 836
Resekostnader	36 559	72 867
Telefon, internet, hemsida	14 185	14 853
Föreningmöten, representation mm	9 797	20 649
Porto	15 325	12 529
Kontorsmaterial	5 610	12 416
Hyra	15 900	6 400
Övriga lokalkostnader	30 107	13 049
Förbrukningsinventarier	2 000	15 115
Försäkringar	21 910	6 329
Redovisningskostnader	38 760	32 874
Revisionsarvode	59 000	11 238
Övriga kostnader	31 877	53 486
	461 403	507 556

3 Arvode till revisorer

Med revisionsuppdrag avses granskning av årsredovisningen och bokföringen samt styrelsens förvaltning, övriga arbetsuppgifter som det ankommer på bolagets revisor att utföra samt rådgivning eller annat biträde som föränsats av iakttagelser vid sådan granskning eller genomförandet av sådana övriga arbetsuppgifter. Allt annat är övriga uppdrag.

Ernst & Young AB

Revisionsuppdrag	43 250	11 237
Övriga uppdrag	15 750	32 874
	59 000	44 111

4 Anställda och personalkostnader

Medelantalet anställda		
Kvinnor	0,5	0,5
Män	0,0	0,5
	0,5	1,0

Löner och andra ersättningar

Övriga anställda	86 000	266 220
	86 000	266 220

Sociala kostnader

Övriga sociala avgifter enligt lag och avtal	23 832	62 204
	23 832	62 204

Totala löner, ersättningar, sociala kostnader och pensionskostnader	109 832	328 424
--	----------------	----------------

5 Avskrivningar och nedskrivningar

Anläggningstillgångar skrivs av enligt plan över den förväntade nyttjandeperioden med hänsyn till väsentligt restvärde. Följande avskrivningsprocent tillämpas:

Materiella anläggningstillgångar

Inventarier, verktyg och installationer 20 %

6 Inköp och försäljning mellan koncernföretag

Under året har inga koncerninterna inköp eller försäljningar ägt rum.

7 Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter

	2009	2008
Utdelningar	93 861	89 411
Ränteintäkter från koncernföretag	19 135	0
Övriga ränteintäkter	3 598	58 986
Resultat vid försäljningar	0	7 260
	116 594	155 657

8 Inventarier, verktyg och installationer

	2009-12-31	2008-12-31
Ingående anskaffningsvärden	120 877	120 877
Inköp	18 000	
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	138 877	120 877
Ingående avskrivningar	-64 845	-40 670
Årets avskrivningar	-24 275	-24 175
Utgående ackumulerade avskrivningar	-89 120	-64 845
Utgående redovisat värde	49 757	56 032

9 Andelar i koncernföretag

Inköp	250 000
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	250 000
Utgående redovisat värde	250 000

10 Specifikation andelar i koncernföretag

Myntauktioner i Sverige AB	Kapitalandel 100%	Rösträttsandel 100%	Antal andelar 250	Bokfört värde 250 000 250 000
----------------------------	-----------------------------	-------------------------------	-----------------------------	---

Myntauktioner i Sverige AB	Org.nr 556778-8616	Säte Stockholm	Eget kapital 296 864	Resultat 46 864
----------------------------	------------------------------	--------------------------	--------------------------------	---------------------------

11 Aktier och andelar, omsättningstillgångar

Namn	Antal	Bokfört värde	Marknadsvärde
Investor B	1 200	43 631	159 480
Handelsbanken 729M 120416 AI		378 000	378 000
Handelsbanken 729B 120416 AI		291 000	291 000
Handelsbanken aktiefond Sverige/Världen	12 845	1 079 323	2 046 569
Handelsbanken räntefond	4 989	495 660	495 660
		2 287 614	3 370 709

12 Donationsfonder och andra fonder

	2009-12-31	2008-12-31
Burmesters medaljfond	154 916	182 558
Burmesters förlagsfond	222 676	221 019
Rasmussons stipendiefond	73 470	72 924
Lagerqvists medaljfond	204 299	202 778
	655 361	679 279

Styrelsen

Vid det konstituerande sammanträdet den 25 april i Stockholm fördelades uppdragen enligt följande:

Ordförande: Jan-Olof Björk

Vice ordförande, medaljvärdare:

Frédéric Elfver

Sekreterare, ansvarig för hemsidan:

Magnus Tagesson

Kassaförvaltare: Christer Skaring

Ledamot: Dan Carlberg

Ledamot, arkivarie och bibliotekarie:

Sven-Erik Olsson

Ledamot, programsekreterare:

Roger Lind

Ledamot: Ingemar Svenson

Suppleant: Bo Gunnarsson

Suppleant: Berndt Göhle

Suppleant, klubbmästare:

Ronny Jansson

Styrelsen har under året hållit fyra protokollförda sammanträden. Förutom i styrelsen har arbete bl.a. pågått i kommittéerna för programverksamhet och för föreningens auktionsverksamhet. Föreningen har under året haft två kanslistor med bitvis olika ansvarsområden, Anja Mattsson och Yliali Asp.

Stiftelser

Sven Svenssons stiftelse

för numismatik

Föreningens representanter har varit:

Ordinarie:

Jan-Olof Björk

Sven-Erik Olsson

Magnus Tagesson

Suppleanter:

Roger Lind

Ingemar Svenson

Ronny Jansson

Gunnar Ekströms stiftelse

för numismatisk forskning

Föreningens representanter har varit:

Ordinarie:

Christer Skaring

Suppleant:

Bo Gunnarsson

Sven Svenssons samlingar

Kontrollant för samlingarna har under året varit Magnus Tagesson. Under året fortsatte arbetet med att skifta de återstående delarna av Sven Svenssons samlingar och Göran Wahlquist har arbetat med detta.

Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT)
SNT har under året haft Monica Golabiewski Lannby som ansvarig utgivare. Redaktör har varit Monica Golabiewski Lannby och annonsansvarig Anja Mattsson. Ekonomiskt ansvarig för SNT har under året varit föreningens kassaförvaltare Christer Skaring. SNT har utkommit med åtta nummer och trycks sedan 2008 i fyrfärgstryck. Sedan mitten av 2003 finns SNT även tillgänglig i elektronisk form på föreningens samt Kungl. Myntkabinettets hemsidor.

Den svenska mynthistorien (SMH)
Föreningen driver tillsammans med Kungl. Myntkabinettet projektet "Den svenska mynthistorien". Tidigare har ett band utkommit och under 2009 har arbetet pågått med nästa del som behandlar vikingatiden, cirka 995-1030. Föreningens representant i projektet är kassaförvaltare Christer Skaring.

Auktionsverksamhet

Auktionsverksamheten i föreningens regi har under året skötts av Göran Wahlquist och Dan Carlberg. Under året har en auktion (158) hållits i SNF:s namn med material ur Sven Svenssons samling (27/11).

SNF har under 2009 startat ett auktionsbolag, Myntauktioner i Sverige AB, som ägs till ethundra procent av föreningen. Den fullständiga programförklaringen och skälen till bolagsbildandet finns i en artikel publicerad i SNT 2009:4. Den första auktionen i bolagets namn genomfördes på Restaurang Garnisonen i Stockholm den 12 september 2009 genom försäljningen av bl.a. Anders Frösells medeltidssamling.

Föreningsmöten och aktiviteter

25/2 hölls årets första föreningskväll. Föredrag av Kjell Holmberg: De vikingatida och medeltida mynten i Uppsala Universitets Myntkabinett. En översiktlig genomgång av de vikingatida och medeltida mynten i UUM:s samling. Ett urval av mynt som har forskningsintresse och/eller är historiskt intressanta presenterades. Föreningen bjöd på förtäring.

25/3 hölls föreningskväll med köpsälj-byt. Föreningen bjöd på enklare förtäring.

18/4 var föreningen traditionsenligt på plats med ett bokbord i Idrottens hus, Helsingborg, för årets upplaga av FriMynt.

25/4 hölls föreningens årsmöte på Vasamuseet i Stockholm.

29/4 hölls föreningskväll med föredrag av Bengt Hemmingsson: Arkiven och numismatiken. En översiktlig genomgång av de arkiv som är användbara vid numismatisk forskning och/eller numismatiska studier. Metodik. Något om de problem som finns vid sökning i arkiv. Föreningen bjöd på förtäring.

27/5 hölls föreningskväll där Ragnar Hedlund presenterade sin doktorsavhandling, "... and achieved nothing worthy of memory. Authority, legitimacy and coinage in the Roman empire, c. AD 260-295". Föreningen bjöd på enklare förtäring.

18/7 hölls den årliga sommarmässan i Folkets hus i Olofström där föreningen var representerad med ett bokbord och information om det kommande auktionsbolaget Myntauktioner i Sverige AB.

30/9 hölls föreningskväll med föredrag av Per Larson: Ryska medeltidsmynt. Per berättade om den ryska myntningen 1350-1700 med utgångspunkt i boken Ryska droppar (KMK 2006). Föreningen bjöd på förtäring.

28/10 genomfördes en diskussionsafon. Man kunde ta med ett numismatiskt ämne som man ville ta upp till diskussion eller ett föremål som man ville berätta om. Föreningen bjöd på enklare förtäring.

21/11 deltog föreningen som arrangör vid Myntets dag på Kungl. Myntkabinettet. Dagen bjöd på myntmessa och föredrag samt auktion (nr 158) med material ur Sven Svenssons samling. Därefter hölls en gemensam middag på Myntkrogen.

25/11 hade föreningen ytterligare en köp-, sälj- och byt-afton. Medlemmar uppmanades ta med numismatiska objekt som kunde hitta nya ägare. Föreningen bjöd på enklare förtäring.

16/12 hölls föreningens traditionella julfest med glögg och tillbehör, smörgåstårter samt frågesport med bokpriser.

Under året har också en arbetsgrupp bestående av Roger Lind (ansvarig), Frédéric Elfver och Bo Gunnarsson arbetat med planeringen av symposiet "Mynt, makt & människor – vikingatidens silverpenningar" som kommer att genomföras under våren 2010.

Medlemsutveckling

Medlemsutvecklingen framgår av följande sammanställning:

	2009	2008
31/12		
Beskyddare	1	1
Hedersledamöter	5	5
Korresponderande ledamöter	16	17
Ständiga medlemmar	28	28
Ärligen betalande äldre medlemmar	711	627
Ärligen betalande yngre medlemmar	2	3
Utländska medlemmar	44	36
Anslutna föreningar och klubbar	21	20
	828	737

Under år 2009 har följande medlemmar avlidit:

Olof Eriksson
Göran Jostin
Folke Gerhart
Gunvor Svensson Lundkvist
Thomas Lautz
Julius Hagander
Valdo Nagelman
Åke Josefsson
Runo Andersson

Föreningens ekonomi

Föreningens ekonomi framgår av resultat- och balansräkning.

Jan-Olof Björk, *ordförande*
Frédéric Elfver, *vice ordförande*
Magnus Tagesson, *sekreterare*
Christer Skaring, *kassaförvaltare*
Dan Carlberg, *ledamot*
Sven-Erik Olsson, *ledamot*
Roger Lind, *ledamot*

Magnus Tagesson

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR**

Lagerlista över svenska personmedaljer och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

Numismatiska klubben i Uppsala presenterar:

SAMLAD GLÄDJE 2009

Boken kan beställas genom insättning av 250 kr på plusgiro 54 52 84 - 2

www.nku.nu

www.ABAXA.se
myntsamlar-
tillbehör

finns nu i
Norrköping

abaxa@stahl.nu

Vilbergsgatan 103
603 57 Norrköping

Riga 1 taler 1660
37.000,-

1 dukat 1810
Dalarna
43.000,-

2 dukater
1857
29.000,-

4 dukater
1838
44.000,-

AUKTIONER

i Stockholm och Göteborg

Några mynt vi har sålt tidigare:

Bättre mynt mottages regelbundet till våra auktioner.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom ca 20.000 kunder ser varje auktion via vår hemsida och våra kataloger.

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

AURUM AUKTIONER AB
stockholm

Myntauktioner i Stockholm

Inlämning pågår!

*Vi söker alltid kvalitetsmynt, sedlar,
medaljer, polletter, ordnar..*

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13, info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

UON.se

MYNTAUKTIONER PÅ INTERNET

Nu pågår inlämning till

MYNTAUKTION 53

Lördagen den 29 maj 2010, kl. 14.00.

Välkommen att kontakta
Sveriges äldsta myntauktionsfirma
för kostnadsfri värdering och rådgivning.

Ulf Ottosson, Vikingabo, 441 91 Alingsås.

UON@live.se ~ 070-65 25 121.

Myntauktionen.com ~ UON.se ~ Mynthandel.n.com

FriMynt 2010

36:e Int. Mynt & Frimärksmässan

17 april kl 11.00 - 18.00

IDROTTENS HUS
Mellersta Stenbocksgatan
Helsingborg, Sverige

www.frimynt.se

HelsingborgsUtställningar • Tel +46 42 29 25 60

NUMISMATIK ÄR SPÄNNANDE!

Svenska Numismatiska Föreningen stiftades 1873 och är Nordens äldsta och största numismatiska förening med omkring 1000 medlemmar. Föreningen anordnar föredrag, resor och auktioner.

Föreningen ger ut Svensk Numismatisk Tidskrift i samarbete med Kungl. Myntkabinettet, dessutom Numismatiska Meddelanden, Numismatiska Småskrifter och Monografier. SNF låter också prägla minnesmedaljer.

Årsavgiften är 250 kr, juniorer (under 20 år) 125 kr. Som medlem får du Svensk Numismatisk Tidskrift automatiskt. Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 200 kr för åtta nummer per år.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Banérgatan 17 nb

115 22 Stockholm

Tel. 08-667 55 98

www.numismatik.se

Telefon- och besöksstid: måndagar 10–12, 13–16

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 18 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB
Sjöberg 1, 147 91 GRÖDINGE
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel
Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./Fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt
Koltrastvägen 23, 370 24 NÄATRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./Fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB
Sveavägen 96
Box 19 507, 104 32 STOCKHOLM
Tel./Fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61
Fax 08-661 62 13

Norrälje Mynthandel
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRÄLJE
Tel. 0176-168 26
Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./Fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./Fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB
Regeringsgatan 6
Box 16 390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81
Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics
Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./Fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07
Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08-732 66 86 • 070-212 64 55

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/